

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษา สรุปสาระสำคัญที่เป็นประโยชน์และนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 การแบ่งส่วนราชการสาธารณสุขส่วนภูมิภาค
- 2.2 การแบ่งหน่วยงานภายในโรงพยาบาลทั่วไป
- 2.3 ขอบเขตของสารนิเทศทางการแพทย์
- 2.4 พฤติกรรมการใช้สารนิเทศ
- 2.5 แหล่งสารนิเทศ
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การแบ่งส่วนราชการสาธารณสุขส่วนภูมิภาค

กระทรวงสาธารณสุขได้จัดบริการสาธารณสุขในส่วนภูมิภาค เพื่อให้ครอบคลุมและทั่วถึงแก่ประชาชนทั้งในเขตเมืองและชนบท โดยจัดรูปองค์กรและระบบบริหารงานให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติแบ่งส่วนราชการสาธารณสุขไว้ดังนี้สำนักงานสาธารณสุขเขต ตั้งอยู่ในจังหวัดขนาดใหญ่ที่มีฐานะเป็นแม่ข่ายของแต่ละเขต ในระดับจังหวัดมีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเป็นส่วนราชการบริหารซึ่งเป็นตัวแทนของกระทรวงสาธารณสุขในระดับจังหวัดมีนายแพทย์สาธารณสุขเป็นหัวหน้าส่วนราชการ และได้แบ่งความรับผิดชอบของโรงพยาบาลและสถานบริการที่รับผิดชอบไว้ดังนี้ ประเภทของสถานบริการระดับจังหวัด มีโรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไป สถานบริการระดับอำเภอ มีโรงพยาบาลชุมชน และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขได้สร้างโรงพยาบาลอำเภอหรือโรงพยาบาลชุมชนครบทุกอำเภอ และมีการขยายจำนวนเตียงในโรงพยาบาลเป็นบางแห่ง สถานบริการระดับตำบลมีสถานีอนามัย สำนักงานผดุงครรภ์ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 ได้มีการจัดตั้งศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) (บุปผา อธิธิมณฑา, 2537)

กระทรวงสาธารณสุข ได้แบ่งเขตสาธารณสุขของประเทศเป็น 12 เขต โดยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีทั้งหมด 19 จังหวัด แบ่งเขตรับผิดชอบออกเป็น 3 เขต ได้แก่ เขต 5 ประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัด

มหาสารคาม มีสำนักงานสาธารณสุขเขตตั้งอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา เขต 6 ประกอบด้วย 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดสกลนคร จังหวัดกาฬสินธุ์ มีสำนักงานสาธารณสุขเขตตั้งอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น และเขต 7 ประกอบด้วย 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดยโสธร มีสำนักงานสาธารณสุขเขตตั้งอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี (อัลฟารีเลิร์ท, 2541)

ประเภทและขนาดของโรงพยาบาลในส่วนภูมิภาค การแบ่งประเภทของโรงพยาบาลถือเอาจำนวนเตียงและพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลเป็นหลัก มีการแบ่งประเภทและขนาดของโรงพยาบาลไว้ดังต่อไปนี้ (กระทรวงสาธารณสุข, 2531)

1) โรงพยาบาลศูนย์ เป็นสถานบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ที่มีจำนวนเตียงรับผู้ป่วยไว้รักษาภายในโรงพยาบาลตั้งแต่ 500 - 600 เตียง และ 600 - 1000 เตียง ได้แก่ โรงพยาบาลที่ใช้ชื่อว่า โรงพยาบาลศูนย์ประจำภาค หรือโรงพยาบาลมหาราช

2) โรงพยาบาลทั่วไป เป็นสถานบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ที่มีจำนวนเตียงรับผู้ป่วยไว้รักษาภายในโรงพยาบาลตั้งแต่ 140 - 250 เตียง และตั้งแต่ 250 - 600 เตียง

3) โรงพยาบาลชุมชน เป็นสถานบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ที่มีจำนวนเตียงรับผู้ป่วยไว้รักษาภายในโรงพยาบาลตั้งแต่ 10 - 120 เตียง (ไม่เกิน 150 เตียง) โดยมีการแบ่งขนาดของโรงพยาบาลเป็น 10 - 30 เตียง 30 - 60 เตียง 60 - 90 เตียง และตั้งแต่ 120 - 140 เตียง ตามลำดับ

สำหรับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโรงพยาบาลประจำจังหวัดที่มีฐานะเป็นโรงพยาบาลทั่วไปมีทั้งหมด 15 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลชัยภูมิ โรงพยาบาลบุรีรัมย์ โรงพยาบาลสุรินทร์ โรงพยาบาลมหาสารคาม โรงพยาบาลเลย โรงพยาบาลหนองคาย โรงพยาบาลหนองบัวลำภู โรงพยาบาลสกลนคร โรงพยาบาลกาฬสินธุ์ โรงพยาบาลอำนาจเจริญ โรงพยาบาลนครพนม โรงพยาบาลมุกดาหาร โรงพยาบาลร้อยเอ็ด โรงพยาบาลศรีสะเกษ และโรงพยาบาลยโสธร ส่วนโรงพยาบาลอีก 4 แห่ง มีฐานะเป็นโรงพยาบาลศูนย์ได้แก่ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น และโรงพยาบาลศูนย์อุดรธานี

2.2 การแบ่งหน่วยงานภายในโรงพยาบาลทั่วไป

โรงพยาบาลทั่วไปแบ่งหน่วยงานภายในออกเป็นดังนี้

- 1) ฝ่ายบริหารงานทั่วไป ประกอบด้วย งานธุรการ งานการเงินและบัญชี งานพัสดุและบำรุงรักษา
- 2) ฝ่ายวิชาการ ประกอบด้วย งานปฏิบัติทางวิชาการ งานเวชนิทัศน์และโสตทัศนศึกษา งานเวชระเบียนและสถิติ งานห้องสมุด
- 3) ฝ่ายการพยาบาล ประกอบด้วย งานหน่วยจ่ายกลาง งานผู้ป่วยนอก งานห้องอุบัติเหตุฉุกเฉิน งานห้องผู้ป่วยหนัก งานหอผู้ป่วย
- 4) ฝ่ายเทคนิคบริการทางการแพทย์ ประกอบด้วย กลุ่มงานผู้ป่วยนอก กลุ่มงานอุบัติเหตุและนิติเวชวิทยา กลุ่มงานอายุรกรรม กลุ่มงานศัลยกรรม และงานผ่าตัด กลุ่มงานสูติ-นรีเวชกรรม และวางแผนครอบครัว และงานห้องคลอด กลุ่มงานกุมารเวชกรรม กลุ่มงานจิตเวช กลุ่มงานโสต คอ นาสิก กลุ่มงานวิสัญญีวิทยา และงานวิสัญญีพยาบาล กลุ่มงานพยาธิกายวิภาค กลุ่มงานพยาธิวิทยาคลินิก กลุ่มงานรังสีวิทยา งานรังสีบำบัด และงานรังสีวินิจฉัย กลุ่มงานเวชศาสตร์ฟื้นฟู งานกายภาพบำบัด และงานอาชีวบำบัด กลุ่มงานทันตกรรม และกลุ่มงานเภสัชกรรม
- 5) ฝ่ายโภชนาการ
- 6) ฝ่ายเวชกรรมสังคม ประกอบด้วย งานรักษาพยาบาลในชุมชน งานส่งเสริม ป้องกัน ควบคุมโรค และงานสังคมสงเคราะห์

ห้องสมุดโรงพยาบาลทั่วไป เป็นห้องสมุดเฉพาะทางการแพทย์และสาธารณสุข มุ่งเน้นให้บริการสารนิเทศแก่บุคลากรในโรงพยาบาลซึ่งประกอบด้วยแพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร พยาบาล นักกายภาพบำบัด นักวิทยาศาสตร์การแพทย์ เจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาล รวมทั้งนักศึกษาแพทย์ นักศึกษาพยาบาลจากสถาบันต่างๆ ที่ฝึกงานในโรงพยาบาล

สภาพห้องสมุดมีขนาดเล็ก ในระยะต้นๆ ห้องสมุดใช้เป็นที่เก็บหนังสือ วารสารทางการแพทย์และพัฒนาการมาเป็นห้องสมุดที่สามารถให้บริการได้ ทางโรงพยาบาลมีการซื้อหนังสือและบอกรับวารสารทางการแพทย์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งได้รับความร่วมมือและสนับสนุนโดยการบริจาคหนังสือหรือวารสารจากบุคลากรทางการแพทย์ องค์กรวิชาชีพและหน่วยงานต่างๆ บุคลากรห้องสมุด มีประมาณ 1 - 2 คน ในบางแห่งบรรณารักษ์ห้องสมุดมีตำแหน่งเป็นลูกจ้างชั่วคราว การเงินของห้องสมุด ได้จากเงินงบประมาณแผ่นดินและเงินบำรุงโรงพยาบาลใช้จ่ายในการจัดซื้อและบอกรับวารสาร หนังสือพิมพ์

การจัดหมวดหมู่หนังสือในห้องสมุด ใช้การจัดหมวดหมู่ของห้องสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน การบริการของห้องสมุดโรงพยาบาลทั่วไปในภาพรวมมีดังนี้

- 1) บริการอ่าน
- 2) บริการรับ - จ่ายหนังสือ วารสารและสิ่งพิมพ์
- 3) บริการหนังสือสำรอง
- 4) บริการจอง
- 5) บริการตอบคำถามและช่วยค้น
- 6) บริการถ่ายสำเนาเอกสาร

2.3 ขอบเขตของสารนิเทศทางการแพทย์

ในระบบการจัดหมวดหมู่หนังสือในระบบห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน (Library of Congress Classification) สารนิเทศทางการแพทย์ จัดอยู่ใน หมวด R ส่วนการจัดหมวดหมู่หนังสือระบบทศนิยมดิวอี้ (Dewey Decimal Classification) จัดสารนิเทศทางการแพทย์ไว้ในหมวด 600 วิทยาศาสตร์ประยุกต์ 610 แพทยศาสตร์ และระบบการจัดหมวดหมู่สารนิเทศทางการแพทย์ของห้องสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน (National Library of Medicine Classification - NLM) มีรายละเอียดดังนี้ (National Library of Medicine, 1994)

เค้าโครงของวิชาปรีคลินิก

QS	Human Anatomy	กายวิภาคศาสตร์ของมนุษย์
QT	Physiology	สรีรวิทยา
QU	Biochemistry	ชีวเคมี
QV	Pharmacology	เภสัชวิทยา
QW	Microbiology and Immunology	วิทยาแบคทีเรียและภูมิคุ้มกัน
QX	Parasitology	ปรสิตวิทยา
QY	Clinical Pathology	พยาธิวิทยาคลินิก
QZ	Pathology	พยาธิวิทยา

ขอบเขตทางการแพทย์และวิชาที่เกี่ยวข้อง

W	Medical Profession	วิชาชีพแพทย์
WA	Public Health	สาธารณสุขศาสตร์
WB	Practice of Medicine	อายุรศาสตร์
WC	Infectious Diseases	โรคติดต่อ
WD 100-199	Deficiency Diseases	โรคขาดอาหาร
WD 200-299	Metabolic Diseases	โรคเกี่ยวกับการเผาผลาญในร่างกาย
WD 300-399	Diseases of Allergy	โรคเกิดจากภูมิแพ้
WD 400-499	Animal Poisoning	สัตว์เป็นพิษ
WD 500-599	Plant Poisoning	พืชเป็นพิษ
WD 600-699	Diseases Caused by Physical Agents	โรคเกิดจากตัวการกระทำทาง ธรรมชาติ
WD 700-799	Aviation and Space Medicine	เวชศาสตร์การบินและการแพทย์อวกาศ
WE	Musculoskeletal System	ระบบกล้ามเนื้อและโครงกระดูก
WF	Respiratory System	ระบบหายใจ
WG	Cardiovascular System	ระบบหัวใจร่วมหลอดเลือด
WH	Haemic and Lymphatic Systems	ระบบทางเดินของหลอดเลือด/น้ำเหลือง
WI	Gastrointestinal System	ระบบกระเพาะอาหารและลำไส้
WJ	Urogenital System	ระบบปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์

WK	Endocrine System	ระบบต่อมไร้ท่อหรือต่อมเอนโดรไครน์
WL	Nervous System	ระบบประสาท
WM	Psychiatry	จิตเวชวิทยา
WN	Radiology	รังสีวิทยา
WO	Surgery	ศัลยศาสตร์
WP	Gynaecology	นรีเวชวิทยา
WQ	Obstetrics	สูติศาสตร์
WR	Dermatology	วิทยาโรคผิวหนัง
WS	Pediatrics	กุมารเวชศาสตร์
WT	Geriatrics, Chronic Disease	เวชศาสตร์วัยชรา โรคเรื้อรัง
WU	Dentistry, Oral Surgery	ทันตแพทยศาสตร์ ศัลยกรรมช่องปาก
WV	Otorhinolaryngology	วิทยา โสต นาสิก และลาริงซ์
WW	Ophthalmology	จักษุวิทยา
WX	Hospitals	กิจกรรมโรงพยาบาล
WY	Nursing	การพยาบาล
WZ	History of Medicine	ประวัติการแพทย์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะใช้การแบ่งขอบเขตเนื้อหา/สาขาของสารนิเทศทางการแพทย์ตามระบบการจัดหมวดหมู่หนังสือของระบบห้องสมุดแพทย์แห่งชาติอเมริกัน

2.4 พฤติกรรมการใช้สารนิเทศ

พฤติกรรมการใช้สารนิเทศ (Information Use Behavior) หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมใดที่ผู้ใช้กระทำเพื่อให้ได้ข้อมูล ข่าวสารหรือสารนิเทศ พฤติกรรมการใช้สารนิเทศจะเริ่มขึ้นเมื่อบุคคลพบว่าตนเองต้องการสารนิเทศ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหา ตัดสินใจ หรือหาความรู้เพิ่มเติม จากความรู้ที่มีอยู่ต่อจากนั้นจะมีวิธีการแสวงหาสารนิเทศ เพื่อให้ได้สารนิเทศตามที่ต้องการและใช้สารนิเทศนั้น (พิมพ์วิภา ไพ ปรเมสมิทธิ์, 2534)

เมื่อบุคคลเกิดความต้องการใช้สารนิเทศ และตระหนักถึงความต้องการสารนิเทศของตน สิ่งตามมาคือพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศจากแหล่งสารนิเทศต่างๆ หรือระบบสารนิเทศที่เป็นทางการ แหล่งสารนิเทศบุคคลทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสารนิเทศขึ้น ผู้ใช้อาจได้รับสารนิเทศ แต่ไม่ตรงกับความต้องการ ไม่สามารถนำไปใช้งานได้ แต่เป็นการเพิ่มประสบการณ์ให้กับตนเอง ผู้ใช้

อาจประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว ไม่ได้รับสารนิเทศตามที่ต้องการ สารนิเทศที่ได้อาจสนองความต้องการหรือไม่ตอบสนองความต้องการเป็นไปได้ทั้งสองกรณี (Wilson, 1981)

การใช้สารนิเทศ เป็นกิจกรรมขั้นสุดท้าย หลังจากแสวงหาสารนิเทศจากแหล่งสารนิเทศ คำตอบหรือเรื่องราวที่ได้นั้น จะนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์ต่อไป การใช้สารนิเทศ จึงเป็นผลสืบเนื่องจากการที่บุคคลมีความต้องการ และแสวงหาสารนิเทศ การนำสารนิเทศไปใช้ประโยชน์ มีหลายระดับ จำแนกเป็น

1) การใช้เพื่อสนองความต้องการส่วนบุคคล เช่น แก้ปัญหาประจำวัน ในเรื่องเกี่ยวกับการเดินทาง อาหาร ความปลอดภัย เพื่ออยู่รอดในภาวะวิกฤต เช่น เวลาป่วย ตกงาน ติดยาเสพติด เพื่อรู้ข่าว เหตุการณ์ปัจจุบัน และเพื่อความบันเทิง

2) การใช้เพื่อการศึกษาและการเรียนรู้

3) การใช้เพื่อประกอบอาชีพ การปฏิบัติงาน ลักษณะอาชีพเป็นตัวกำหนดการใช้สารนิเทศเพื่อช่วยการปฏิบัติงาน เช่น อาจารย์ นักวิจัยจะค้นคว้าแสวงหาและใช้สารนิเทศประกอบการปฏิบัติงานตลอดเวลา

4) การใช้เพื่อถ่ายทอดสารนิเทศไปยังบุคคลอื่น หมายถึง การกระจายถ่ายทอด ที่เก็บรวบรวมและแสวงหาออกไปในวงกว้าง เช่น นักเขียน ครู ผู้ใหญ่บ้าน พัฒนาการ ซึ่งเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดสารนิเทศ

ประภาวดี สืบสนธิ์ (2532) กล่าวถึงการประเมินผลเมื่อนำสารนิเทศมาใช้งาน ว่ามีลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังนี้

1) ได้รับสารนิเทศที่ลดความไม่รู้ ความไม่แน่ใจ หรือได้รับสารนิเทศที่สามารถนำไปใช้งานได้ วงจรของการแสวงหาก็จบลง

2) ไม่ได้รับสารนิเทศที่ต้องการ ผู้ใช้ต้องการปรับปรุงปัญหา คำถามเพื่อให้เข้าใจความต้องการ เลือกช่องทางแสวงหาสารนิเทศที่เหมาะสม ถ้ายังต้องการสารนิเทศผู้แสวงหาจะหาและเข้าถึงแหล่งสารนิเทศใหม่ การแสวงหาจะเกิดตลอดเวลาจนกว่าจะได้รับสารนิเทศที่ต้องการ และความต้องการสารนิเทศนั้นหมดไป

Stinson and Mueller (1980) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารนิเทศของแพทย์ คือ ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ (Type of practice) สถานที่ทำงาน (Location of practice) ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของโรงพยาบาลที่ปฏิบัติงาน และยังพบว่าลักษณะเฉพาะบุคคลเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งสารนิเทศของแพทย์ ส่วน Ford (1980 อ้างถึงใน พรพนทิพา เย็นขุนทด, 2535) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สารนิเทศของแพทย์ คือ ภูมิหลังทางการศึกษา

สถานภาพในวิชาชีพ สภาพแวดล้อมในการทำงาน วัตถุประสงค์ที่ต้องการสารสนเทศ ประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อหรือช่องทางในการแสวงหา ความสามารถในการเข้าถึงสื่อเหล่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Chen and Hernon (1982) ที่พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการแสวงหาและการใช้สารสนเทศ คือ สภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล ลักษณะเฉพาะบุคคลและความต้องการสารสนเทศของบุคคล

กล่าวโดยสรุปพฤติกรรมการใช้สารสนเทศของแพทย์แต่ละคนมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ ได้แก่ สภาพแวดล้อมในการทำงาน (ลักษณะงานที่ปฏิบัติ สถานที่ทำงาน) ลักษณะเฉพาะบุคคล ภูมิหลังทางการศึกษา ประสิทธิภาพในการใช้และความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศ

2.5 แหล่งสารสนเทศ

แหล่งสารสนเทศ หมายถึง ศูนย์รวมข้อมูลสารสนเทศ แหล่งเกิดข้อมูลสารสนเทศและแหล่งผลิตสารสนเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (สุชุม เจริญทรัพย์, 2531)

1) แหล่งศูนย์รวมข้อมูลทางสารสนเทศ เป็นแหล่งสารสนเทศที่เป็นทางการแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

1.1) ศูนย์รวมที่เป็นสิ่งพิมพ์และสิ่งไม่ตีพิมพ์หรือโสตทัศนวัสดุ

1.2) ศูนย์รวมที่เป็นสถานที่ ได้แก่ ห้องสมุด ศูนย์เอกสารสนเทศ หรือศูนย์สารสนเทศ รายงานต่าง ๆ ที่รวมสารสนเทศเพื่อการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

2) แหล่งเกิดข้อมูลทางสารสนเทศ แหล่งเกิดข้อมูลคือต้นตอที่ทำให้เกิดข้อมูล ได้แก่ หน่วยงาน บุคคล

3) แหล่งผลิตสารสนเทศ คือ หน่วยงานที่ผลิตสารสนเทศ เพื่อการเผยแพร่

นอกจากแหล่งสารสนเทศที่จัดตั้งขึ้น เพื่อทำหน้าที่ให้บริการสารสนเทศ เช่น ห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศ และยังมีหน่วยงานอื่นที่งานหลักไม่ใช่งานสารสนเทศ แต่พอจะหาสารสนเทศที่ต้องการได้ เช่น สำนักงานจัดหางาน สำนักงานบ้านและที่ดิน เป็นต้น (ประภาวดี สืบสนธิ์, 2532)

แหล่งสารสนเทศโดยทั่วไปจำแนกได้หลายรูปแบบ ดังนี้

Grogan (1984) จำแนกแหล่งสารสนเทศออกเป็น 2 ประเภท

1) แหล่งสารสนเทศที่เป็นทางการ ได้แก่ สมาคมวิชาการ สมาคมวิชาชีพ หน่วยงานของรัฐและเอกชน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาเฉพาะ

2) แหล่งสารสนเทศที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ การสนทนาอภิปรายกับเพื่อนร่วมงาน การประชุมสัมมนา การสังสรรค์สมาคม การติดต่อสื่อสารด้วยวาจา

ประกาศ สืบสนธิ (2532) ได้จำแนกแหล่งสารนิเทศออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1) แหล่งสารนิเทศที่ปรากฏ หมายถึง แหล่งสารนิเทศทั้งหลายที่มีอยู่ในสังคม ทั้งแหล่งสารนิเทศทางการ แหล่งสารนิเทศที่ไม่เป็นทางการ แหล่งสารนิเทศภายในตัวบุคคล และแหล่งสารนิเทศภายนอกตัวบุคคลที่เป็น ผู้แสวงหาสารนิเทศ

2) แหล่งสารนิเทศที่รู้ หมายถึง แหล่งสารนิเทศที่บุคคลนั้นรู้จักและตระหนักถึงแหล่งประเภทนี้เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งประเภทที่ 1

3) แหล่งสารนิเทศที่สามารถจะใช้ได้ หมายถึง แหล่งที่บุคคลสะดวกและมีโอกาสที่จะเข้าใช้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ เช่น ระยะทาง เวลา แรงงาน เงินที่บุคคลนั้นจะพิจารณาถึง เมื่อเลือกใช้ แหล่งประเภทนี้เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งประเภทที่ 2

4) แหล่งสารนิเทศที่ใช้ หมายถึง แหล่งสารนิเทศที่บุคคลตัดสินใจเลือกใช้ เพื่อหาสารนิเทศที่ต้องการ โดยอาจเป็นแหล่งที่เคยใช้อยู่เป็นประจำหรือที่ใช้ไม่ประจำแหล่งประเภทนี้เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งประเภทที่ 3

นอกจากนี้ ประกาศ สืบสนธิ (2532) ยังจำแนกแหล่งสารนิเทศออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) แหล่งสารนิเทศภายในตัวบุคคล เป็นแหล่งสารนิเทศที่ผู้แสวงหาสารนิเทศแต่ละคนสามารถสร้างขึ้นเองได้ โดยประมวลความคิด ความรู้ ใช้อย่างมีประสิทธิภาพของตนเองหรือการสังเกต นอกจากนี้ยังมีแฟ้มข้อมูล เอกสารที่รวบรวม เก็บสะสมไว้เพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตัว

2) แหล่งสารนิเทศภายนอก หมายถึง แหล่งสารนิเทศที่ไม่ใช่ตัวผู้แสวงหาสารนิเทศ
จำแนกได้ 3 ประเภท

2.1) แหล่งสารนิเทศบุคคล ได้แก่ เพื่อนร่วมงาน เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพเดียวกัน สมาชิกในครอบครัว บุคคลที่เป็นผู้รู้ ตัวกลางเผยแพร่สารนิเทศที่ปรึกษา ตัวแทนจำหน่ายแหล่งสารนิเทศบุคคล หรือการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นสารนิเทศที่นิยมใช้เป็นอันดับแรก รองจากประสบการณ์ความคิดของตนเอง

2.2) แหล่งสารนิเทศสถาบัน หมายถึง สถาบันต่าง ๆ ที่ให้บริการสารนิเทศช่วยตอบคำถามหรือใช้สารนิเทศ เช่น ครู บรรณารักษ์ พัฒนาการ พระภิกษุ หน่วยงาน แหล่งสารนิเทศสถาบัน จำแนกได้เป็น

2.2.1) สถาบันที่จัดตั้งขึ้นโดยจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินการและให้บริการสารนิเทศอย่างเป็นทางการ ได้แก่ ห้องสมุด ศูนย์เอกสาร ศูนย์สารนิเทศ ฯลฯ

2.2.2) สถาบันที่มีหน้าที่ดำเนินงานเฉพาะด้านแต่สามารถให้บริการข้อมูลข่าวสารที่ต้องการได้ เช่น สำนักงานสาธารณสุข หน่วยสารนิเทศของรัฐบาล โรงเรียน

2.3) แหล่งสารนิเทศสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์

พิมพ์ราไพ เปรมสมิทธิ์ (2534) ได้แบ่งแหล่งสารนิเทศออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1) แหล่งสารนิเทศบุคคล รวมถึงประสบการณ์ ความรู้ ตลอดจนความคิดของบุคคล ผู้แสวงหาสารนิเทศส่วนตัวไปจนถึงบุคคลอื่น ๆ ที่สามารถไปปรึกษาหารือ หรือพบปะพูดคุยเพื่อให้ได้สารนิเทศ เช่น เพื่อนบ้าน ครอบครัว เพื่อนร่วมงาน ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาถือเป็นแหล่งสารนิเทศที่ไม่เป็นทางการ (Informal Information sources)

2) แหล่งสารนิเทศสถาบัน คือ แหล่งที่เป็นหน่วยงานหรือองค์การสมาคมวิชาชีพ ตลอดจนบุคคลที่ทำงานในหน่วยงานองค์การหรือสถาบันนั้นๆ เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ สมาคมทางวิชาชีพ ห้องสมุด เป็นต้น ถือเป็นแหล่งสารนิเทศที่เป็นทางการ (Formal Information Sources)

3) แหล่งสารนิเทศสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ตลอดจนนิตยสารต่างๆ สื่อมวลชนเป็นตัวกลางหรือสื่อ(Channel) สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และการแพร่กระจายข่าวสาร

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ แหล่งสารนิเทศ หมายถึง แหล่งที่รวบรวมหรือให้บริการเผยแพร่สารนิเทศ โดยยึดแนวคิดของ พิมพ์ราไพ เปรมสมิทธิ์ (2534) ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม เพื่อให้ครอบคลุมผู้วิจัยได้แบ่งแหล่งสารนิเทศเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) แหล่งสารนิเทศบุคคล ได้แก่ ประสบการณ์ของตนเอง เพื่อนร่วมงาน ผู้เชี่ยวชาญ/เพื่อนร่วมวิชาชีพ องค์กรวิชาชีพ เจ้าหน้าที่/บรรณารักษ์ ผู้ป่วย

2) แหล่งสารนิเทศสถาบัน ได้แก่ ห้องสมุดภายในโรงพยาบาล ห้องสมุด/ศูนย์สารนิเทศทางการแพทย์ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

3) แหล่งสารนิเทศสื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์

4) แหล่งสารนิเทศอื่นๆ ได้แก่ การประชุม/สัมมนา การฝึกอบรมดูงาน การชมการสาธิต/นิทรรศการ การสำรวจ/การทำวิจัยเอง การใช้บริการค้นข้อมูลคอมพิวเตอร์ ใช้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet)

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความต้องการ การแสวงหาและการใช้สารนิเทศของบุคลากรทางการแพทย์ในประเทศไทย

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับความต้องการ การแสวงหาและการใช้สารนิเทศในประเทศไทย พบว่า มีงานวิจัยที่น่าสนใจดังนี้

นวลละออ ไชยมงคล (2522) ศึกษาการใช้ทรัพยากรห้องสมุดเพื่องานเขียนและงานวิจัยทางการแพทย์ของคณาจารย์คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า แพทย์ที่เคยทำงานวิจัยและงานเขียนใช้สารนิเทศประเภท วารสาร หนังสือตำรา และหนังสืออ้างอิงที่เป็นภาษาต่างประเทศมากที่สุด ส่วนสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ใช้น้อย สำหรับแพทย์ที่กำลังทำวิจัย ใช้หนังสืออ้างอิงภาษาอังกฤษ ในด้านการใช้ห้องสมุด แพทย์ใช้บริการห้องสมุด เพื่อใช้บริการถ่ายเอกสารต่างประเทศมากที่สุด ปัญหาที่แพทย์ประสบในการใช้สารนิเทศ หนังสือ วารสารที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์มีไม่เพียงพอ มีเวลาในการค้นคว้าน้อย หนังสือมีความล้าสมัย หนังสืออ้างอิงไม่เพียงพอกับความต้องการ

สรีระเพ็ญ โอทกานนท์ (2527) ได้ศึกษาการศึกษาความต้องการสารนิเทศของแพทย์ที่ปฏิบัติงานในชนบท โดยศึกษาทัศนคติของบุคลากรโรงพยาบาลต่อสภาพและบริการห้องสมุด โรงพยาบาลพระปกเกล้าจังหวัดจันทบุรี พบว่า แพทย์เป็นกลุ่มผู้ใช้ห้องสมุดมากกว่าบุคลากรกลุ่มอื่น แพทย์ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลมีหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาพยาบาล และทำหน้าที่สอนด้วย การแสวงหาสารนิเทศเพื่อติดตามวิทยาการสมัยใหม่ แพทย์นิยมใช้หนังสือภาษาต่างประเทศมากกว่าสิ่งพิมพ์ประเภทอื่น

นายิกา เมฆจรัสกุล (2529) ศึกษาความต้องการและการใช้สารสนเทศของคณาจารย์ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพมหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่าคณาจารย์ทุกคนมีความต้องการสารนิเทศเฉพาะสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องมากที่สุด โดยต้องการใช้สารสนเทศในรูปแบบหนังสือตำรา วารสารวิชาและหนังสืออ้างอิง ลักษณะสารสนเทศที่นิยมใช้ คือ สารสนเทศที่ให้ความรู้และวิทยาการใหม่ๆ ภายในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี สารสนเทศที่ใช้ง่าย ไม่ยุ่งยากในการค้นหา ให้รายละเอียดเฉพาะเนื้อหาหรือตอบปัญหาเฉพาะที่ต้องการได้ถูกต้องชัดเจน และสารสนเทศที่สามารถหยิบใช้ได้สะดวก ในเรื่องวัตถุประสงค์การใช้ด้านการสอน พบว่า กลุ่มคณาจารย์ที่สอนวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติต้องการสารนิเทศในรูปแบบหนังสือ/ตำราและหนังสืออ้างอิงมากที่สุดกลุ่มคณาจารย์ที่สอนสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพและแพทยศาสตร์ ต้องการหนังสือตำรา วารสารวิชาการ และหนังสืออ้างอิงมากที่สุด สำหรับวัตถุประสงค์ในการผลิตงานวิชาการ กลุ่มอาจารย์ที่สอนวิทยาศาสตร์ธรรมชาติต้องการสารนิเทศในรูปแบบวารสารวิชาการ วารสารดัชนีและสาระสังเขป หนังสือ

ตำราและหนังสืออ้างอิงมากที่สุด ส่วนกลุ่มคณาจารย์ที่สอนสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ต้องการสารนิเทศในรูปแบบหนังสือตำรา วารสารวิชาการและหนังสืออ้างอิงมาก คณาจารย์แพทย์ต้องการหนังสือตำรา หนังสืออ้างอิง วารสารวิชาการ วารสารดัชนีและสาระสังเขปมาก วัตถุประสงค์ในด้านบริการทางวิชาการ พบว่า กลุ่มคณาจารย์ที่สอนวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ไม่มีความต้องการสารนิเทศรูปแบบใดมากเป็นพิเศษ ในขณะที่กลุ่มคณาจารย์ที่สอนสาขาวิชาแพทยศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพต้องการหนังสือ ตำรามากที่สุด ความต้องการสารนิเทศและแหล่งสารนิเทศที่ใช้ แตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะบุคคล วัตถุประสงค์ในการนำสารนิเทศไปใช้ คณาจารย์สังกัดคณะใดมักใช้ห้องสมุดคณะที่สังกัดมากกว่าแหล่งอื่น และใช้แหล่งสารนิเทศภายในสถาบันมากกว่าแหล่งสารนิเทศนอกสถาบัน

พรรณทิพา เย็นขุนทด (2535) ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาและการใช้สารนิเทศของแพทย์ในโรงพยาบาลศูนย์ โดยศึกษาในด้านวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารนิเทศ แหล่งสารนิเทศที่แพทย์เลือกใช้ การใช้และไม่ใช้ห้องสมุด/ศูนย์สารนิเทศทางการแพทย์ ประเภทและสาขาของสารนิเทศที่แพทย์ใช้ รวมทั้งปัญหาในการแสวงหาและการใช้สารนิเทศของแพทย์ ผลการวิจัย พบว่า วัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารนิเทศของแพทย์อันดับแรกคือ ติดตามวิทยาการใหม่ ๆ และวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารนิเทศแตกต่างไปตามหน้าที่ความรับผิดชอบของแพทย์ แหล่งสารนิเทศที่แพทย์ใช้ พบว่าแพทย์คำนึงถึงสถานที่ที่สะดวกในการใช้ แพทย์จึงใช้ห้องสมุดโรงพยาบาลมาก แพทย์นิยมใช้หนังสือภาษาต่างประเทศและวารสารภาษาต่างประเทศในระดับมากที่สุด ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน สาขาวิชาของแพทย์และหน้าที่ความรับผิดชอบมีผลต่อการเลือกใช้สารนิเทศ ปัญหาที่แพทย์ประสบในการแสวงหาสารนิเทศ ได้แก่ ไม่มีเวลาในการค้นหาสารนิเทศ ได้รับสารนิเทศล่าช้าไม่ทันการณ์ และไม่ทราบแหล่งค้นคว้า

Pimrumpai Premsmrit (1989) ได้ศึกษาความต้องการสารนิเทศของคณาจารย์แพทย์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 340 คน ในด้านสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะประกอบอาชีพกับความต้องการสารนิเทศ แหล่งสารนิเทศที่แพทย์ใช้ ตลอดจนเหตุผลที่แพทย์เลือกใช้และไม่ใช้ห้องสมุด ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์สำคัญ 3 อันดับแรกที่ทำให้แพทย์ต้องการสารนิเทศ คือ ติดตามสารนิเทศที่ทันสมัย ต้องการสารนิเทศเพื่อการศึกษาและการวิจัย แหล่งสารนิเทศที่แพทย์เลือกใช้คือห้องสมุดภายในสถาบันมากที่สุด นอกจากนี้คือปริญญานิพนธ์และเพื่อนร่วมงาน และพบว่าความต้องการสารนิเทศจะแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะบุคคล และวัตถุประสงค์ในการนำสารนิเทศไปใช้ คณาจารย์แพทย์ที่สอนสาขาใดต่างต้องการสารนิเทศในสาขาที่ตนสอน

2.6.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความต้องการ การแสวงหาและการใช้สารนิเทศของบุคลากรทางการแพทย์ในต่างประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับความต้องการ การแสวงหาและการใช้สารนิเทศของผู้ใช้นั้นพบว่ามีการศึกษาผู้ใช้ในหลายกลุ่มอาชีพ รวมทั้งกลุ่มผู้ใช้ที่เป็นบุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพทุกสาขาอาชีพ ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาล โรงเรียนแพทย์และมหาวิทยาลัย ในกรณีของบุคลากรทางการแพทย์นั้น มีงานวิจัยในต่างประเทศที่น่าสนใจดังนี้

Ojo (1980) ศึกษาความต้องการสารนิเทศของแพทย์ในไนจีเรีย โดยจำแนกตามชนิดของสารนิเทศ ช่องทางที่แพทย์ใช้ในการค้นหาสารนิเทศ นำมาหาความสัมพันธ์ โดยการสัมภาษณ์แพทย์ 68 คน ในโรงพยาบาล 4 แห่ง และสถาบันการแพทย์ในไนจีเรีย พบว่า แพทย์ใช้วารสารทางการแพทย์มากที่สุด แพทย์ที่มีวุฒิการศึกษาสูงและมีประสบการณ์ในการทำงานมากใช้สารนิเทศที่เป็นทางการ ส่วนใหญ่แพทย์ใช้วรรณกรรมทางการแพทย์ที่เป็นสิ่งตีพิมพ์ ลักษณะเฉพาะบุคคล ที่แตกต่างกันมีส่วนเกี่ยวข้องกับความต้องการและการใช้สารนิเทศของแพทย์

Stinson and Mueller (1980) สำนวญพฤติกรรมและความต้องการสารนิเทศของบุคลากรทางการแพทย์ในหลายสาขา ประกอบด้วยแพทย์ ทันตแพทย์ จักษุแพทย์ พยาบาล นักกายภาพบำบัด และนักอาชีวบำบัด โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 402 คน พบว่า แหล่งสารนิเทศที่บุคลากรทางการแพทย์นิยมใช้มากที่สุด คือ วรรณกรรมทางการแพทย์ โดยใช้วารสารวิชาการมากที่สุด รองลงมาคือหนังสือ ภาพยนต์ และเทปเสียงตามลำดับ นอกจากนี้บุคลากรทางการแพทย์ยังใช้แหล่งสารนิเทศบุคคล โดยปรึกษารื้อกับเพื่อนร่วมวิชาชีพ การเข้าร่วมสมาคมวิชาชีพและการติดต่อกับตัวแทนยา การใช้แหล่งสารนิเทศของบุคลากรทางการแพทย์มีส่วนสัมพันธ์กับลักษณะของการปฏิบัติงาน สถานที่ทำงาน ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของโรงพยาบาลที่ปฏิบัติงาน โดยที่บุคลากรทางการแพทย์ในโรงพยาบาลในชนบท ใช้วรรณกรรมทางการแพทย์มากกว่าบุคลากรทางการแพทย์ในเมือง บุคลากรทางการแพทย์ใช้เวลา 1-5 ชม. ต่อสัปดาห์ในการอภิปรายร่วมกับเพื่อนร่วมงาน ใช้เวลา 5-10 ชั่วโมงต่อปี ในการประชุมวิชาการระดับท้องถิ่นและระดับรัฐและใช้เวลา 10-15 ชั่วโมงต่อปี ในการประชุมระดับชาติ

Kobayashi (1982) ได้ศึกษาความต้องการสารนิเทศ และความต้องการบริการห้องสมุดของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาล และวิทยาลัยแพทยศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการสารนิเทศของบุคลาการดังกล่าว ตลอดจนเพื่อปรับปรุงบริการสารนิเทศ เพื่อทราบแหล่งสารนิเทศที่ใช้ และความพึงพอใจต่อแหล่งสารนิเทศที่ใช้ผลวิจัยพบว่าวัตถุประสงค์ตามลำดับความสำคัญ 3 อันดับแรก คือ เพื่อการวิจัยเฉพาะบุคคล เพื่อรักษาพยาบาล และเพื่อการศึกษาต่อเนื่อง แหล่งสารนิเทศที่ใช้มาก 6 อันดับแรกได้แก่

บทความวารสาร หนังสือ เพื่อนร่วมงานหรือหัวหน้างาน สิ่งพิมพ์วิทยุ ภูมิ บริการตอบคำถาม และช่วยการค้นคว้าโดยเฉพาะบริการค้นหาสารสนเทศด้วยคอมพิวเตอร์และข่าวทางการแพทย์ รวมทั้งข่าวในวารสาร เหตุผลที่ใช้ห้องสมุดอีกประการหนึ่งคือ เพื่อค้นหาสารสนเทศจากห้องสมุดอื่น

Northup et al (1983) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของแพทย์ แพทย์ประจำบ้าน และนักศึกษาแพทย์ พบว่า แพทย์ต้องการสารสนเทศเพื่อการวินิจฉัยโรคและการรักษาโรค สารสนเทศที่แพทย์ แพทย์ประจำบ้านและนักศึกษาแพทย์ใช้มากที่สุด คือ หนังสือ เพื่อนร่วมงาน และบทความวารสาร แพทย์ประจำบ้านและนักศึกษาแพทย์นิยมใช้หนังสือ ขณะที่แพทย์นิยมใช้บทความวารสารมากกว่า แหล่งสารสนเทศที่นิยมใช้คือ ทรัพยากรส่วนตัว และห้องสมุดทางการแพทย์ แพทย์หาสารสนเทศจากทรัพยากรส่วนตัวหรือห้องสมุดใกล้ตัวก่อนหาจากแหล่งอื่น ห้องสมุดจึงเป็นแหล่งสารสนเทศที่แพทย์และนักศึกษาแพทย์ใช้บ่อยและสม่ำเสมอ เพราะอยู่ใกล้สะดวกและคุ้นเคยกับแหล่ง

Covell (1985) ศึกษาความต้องการสารสนเทศของแพทย์ในลอสแอนเจลิส เกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศที่แพทย์ใช้ในการรักษาผู้ป่วย พบว่า แพทย์สอบถามจากเพื่อนร่วมวิชาชีพเดียวกันมากที่สุด รองลงมาคือ บุคลากรในทีมสุขภาพ ใช้ข้อมูลทางห้องปฏิบัติการ คู่มือยา คู่มือทางการแพทย์ ความถี่ในการใช้แหล่งสารสนเทศต่างๆ แหล่งสารสนเทศประเภทสิ่งตีพิมพ์ แพทย์ใช้วารสารทางการแพทย์มากที่สุด รองลงมาคือหนังสือทางการแพทย์ทั่วไปและคู่มือยา สำหรับแหล่งสารสนเทศบุคคล แพทย์ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและเภสัชกรตามลำดับ แหล่งสารสนเทศอื่นที่แพทย์นิยมใช้คือข้อมูลทางห้องปฏิบัติการ ข้อมูลผู้ป่วยจากตัวผู้ป่วย ในด้านปัญหาในการแสวงหาสารสนเทศ พบว่าแพทย์ไม่มีเวลาในการค้นหาสารสนเทศ มีค่าใช้จ่ายในการขอรับบริการสารสนเทศ แหล่งค้นคว้ามามีทรัพยากรไม่เพียงพอกับความต้องการ รวมทั้งไม่มีแหล่งสารสนเทศ แม้ว่าแพทย์จะตอบว่าใช้วรรณกรรมทางการแพทย์ แต่ในทางตรงกันข้ามแพทย์ใช้แหล่งสารสนเทศบุคคลมากกว่าวรรณกรรมทางการแพทย์ นอกเหนือจากแหล่งสารสนเทศที่เป็นวรรณกรรมทางการแพทย์แล้ว แพทย์ยังใช้แหล่งสารสนเทศอื่นได้แก่ การติดต่อกับเพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมอาชีพทั้งภายในและภายนอกโรงพยาบาล การประชุมสัมมนาทางวิชาการ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับนานาชาติ การฟังรายการวิทยุ/ชมรายการโทรทัศน์ทางการแพทย์ การติดต่อกับบริษัทฯ เข้ารับการอบรมหลักสูตร การศึกษาต่อเนื่องที่จัดโดยโรงเรียนแพทย์และสมาคมวิชาชีพ

Osiobe (1986) ได้ศึกษาการใช้แหล่งสารสนเทศของคณาจารย์และนักศึกษาของโรงเรียนแพทยศาสตรในไนจีเรีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาแหล่งสารสนเทศที่คณาจารย์และนักศึกษาในโรงเรียนแพทยศาสตรใช้ในการปฏิบัติงาน คือ เพื่อการวิจัย เพื่อการสอน การเรียน และการ

รักษาผู้ป่วย โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า วารสารวิชาการเป็นแหล่งสารนิเทศที่สำคัญที่สุดของคณาจารย์โรงเรียนแพทยศาสตร์ หนังสือตำราเป็นแหล่งสารนิเทศสำหรับนักศึกษา คณาจารย์แพทย์ในไนจีเรียที่ทำวิจัย จะเลือกใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งสารนิเทศมากกว่าแพทย์ที่รับผิดชอบในด้านการรักษา และพบว่าแพทย์ในสาขาต่างกันใช้สารนิเทศแตกต่างกัน

Gruppen (1990) ศึกษาการแสวงหาสารนิเทศของแพทย์ โดยศึกษาถึงประเภทของสารนิเทศที่แพทย์แสวงหา แหล่งสารนิเทศที่แพทย์ใช้และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแหล่งสารนิเทศที่ใช้ในการสืบค้น ผลการวิจัยพบว่า การแสวงหาสารนิเทศของแพทย์มีความแตกต่างกันตามความต้องการสารนิเทศของแต่ละบุคคล ตามความชอบ แรงจูงใจ และกลยุทธ์ในการแสวงหาสารนิเทศ ความแตกต่างของลักษณะเฉพาะบุคคลมีผลต่อการแสวงหา โดยพบว่า อายุ เป็นลักษณะเฉพาะบุคคลอย่างหนึ่ง ที่มีผลต่อการแสวงหาสารนิเทศ กล่าวคือแพทย์ที่อาวุโสใช้น้อยมักใช้วรรณกรรมทางการแพทย์และปรึกษาเพื่อนร่วมงานมากกว่าแพทย์อาวุโสซึ่งมักใช้สารนิเทศจากตัวแทนยาและหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องของแพทย์ ความแตกต่างนี้เนื่องมาจากประสบการณ์ รวมทั้งลักษณะของงานที่แพทย์ปฏิบัติ แพทย์ที่มีลักษณะการปฏิบัติงานแตกต่างกันย่อมมีผลต่อการแสวงหาสารนิเทศที่แตกต่างกัน

Lockyer (1985 อ้างถึงใน Gruppen 1990) พบว่าแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขามักใช้วารสารทางการแพทย์และการประชุมปรึกษาร่วมกับเพื่อนร่วมงานในการรักษาทางยาและการรักษาทั่วไป ในขณะที่การรักษาขั้นพื้นฐาน แพทย์ใช้วารสารทางการแพทย์

Ford (1980 อ้างถึงใน พรณทิพา เย็นขุนทด, 2535) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการใช้แหล่งสารนิเทศของแพทย์ คือ ภูมิหลังทางการศึกษา สถานภาพในวิชาชีพ สภาพแวดล้อมในการทำงาน วัตถุประสงค์ที่ต้องการสารนิเทศ ประสบการณ์เกี่ยวกับสื่อหรือช่องทางในการหาสารนิเทศ และความสามารถในการเข้าถึงสื่อเหล่านั้น นอกจากนี้ Ford ยังพบว่าแพทย์เฉพาะทางที่ทำการวิจัยและสอน ติดตามวิทยาการใหม่ ๆ โดยการอ่านวรรณกรรมทางการแพทย์ การใช้ห้องสมุด การบอกรับเป็นสมาชิกวารสารทางการแพทย์และการสมัครเป็นสมาชิกของสมาคมทางการแพทย์มากกว่าแพทย์ที่รักษาโรคทั่วไป

Dee and Blazek (1993) ศึกษาความต้องการสารนิเทศของแพทย์ชนบท เพื่ออธิบายถึงความต้องการสารนิเทศและพฤติกรรมแสวงหาสารนิเทศของแพทย์ชนบทในตอนกลางของรัฐฟลอริดา โดยการสัมภาษณ์แพทย์ 12 คน แบบตัวต่อตัว และการสังเกตจากการทบทวนแฟ้มประวัติผู้ป่วย 144 คน พบว่า แพทย์มีความต้องการสารนิเทศไม่แตกต่างกัน วัตถุประสงค์ของความ ต้องการ คือ ใช้ในการปฏิบัติงาน แพทย์มีความเห็นว่าเพื่อนร่วมงานเป็นแหล่งสารนิเทศที่

ประหยัดเวลาสะดวกมากกว่า การใช้หนังสือและวารสาร การสัมมนาทางการแพทย์ เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาผู้ป่วยที่ทันสมัย ให้ความรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์การแพทย์ที่ทันสมัย และสามารถติดตามชื่อหนังสือทางการแพทย์จากผู้แทนจำหน่าย ถึงแม้การสัมมนาทางการแพทย์จะไม่สามารถให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาผู้ป่วยเฉพาะด้านตามความต้องการของแพทย์แต่ละคนได้ แต่ก็สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับโรคทั่วไป แพทย์ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกบอกรับวารสาร ไม่น้อยกว่า 4 ฉบับ และมีหนังสือทางการแพทย์เป็นของส่วนตัว และส่วนใหญ่ไม่นิยมไปใช้บริการห้องสมุด โดยมีเหตุผลว่าไม่มีเวลาในการไปใช้เพราะต้องทำงานหนัก แพทย์ต้องการข้อมูลที่กะทัดรัดและมีความทันสมัยต้องการเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการสืบค้น เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลได้ทันที ฐานข้อมูลควรมีคำสำคัญ (Keyword) ที่สมบูรณ์ แพทย์ต้องการสารนิเทศที่หลากหลายและตรงตามความต้องการ

Lundeen, Tenopir and Wermager (1994) ศึกษาถึงความต้องสารนิเทศของบุคลากรสาธารณสุขในชนบทในฮาวาย พบว่าผู้ปฏิบัติงานในชนบทห่างไกลมักประสบปัญหาในการเข้าถึงสารนิเทศ แพทย์มีความต้องการสารนิเทศที่เกี่ยวกับรายละเอียดทางการรักษาผู้ป่วยและการวินิจฉัยทางการแพทย์ สำหรับสารนิเทศที่แพทย์ใช้มากที่สุดคือบทความวารสาร รองลงมาคือการอภิปรายร่วมกับเพื่อนร่วมวิชาชีพ จดหมายข่าวสารทางการแพทย์ และหนังสือตามลำดับ แพทย์ใช้แหล่งสารนิเทศบุคคลมากที่สุด รองลงมาคือใช้ห้องสมุดโรงพยาบาลในท้องถิ่น สำหรับปัญหาในการแสวงหาสารนิเทศคือ แพทย์ไม่มีเวลาในการสืบค้น ไม่รู้วิธีการเข้าถึงสารนิเทศนั้น ขาดเครื่องมือที่ใช้ในการสืบค้นหรือเข้าถึงแหล่งสารนิเทศ งบประมาณ ค่าใช้จ่ายในการสืบค้นและเรียกใช้สารนิเทศไม่มีสารนิเทศที่ต้องการในท้องถิ่น แพทย์มีงานยุ่งมากไม่มีเวลาดค้นหา หรือเรียนรู้ระบบสารนิเทศใหม่ๆ

Hall (1995) ศึกษาความต้องการสารนิเทศและแหล่งสารนิเทศของนักกายภาพบำบัดในคลินิกส่วนตัวในเวอมอนท์ โดยศึกษาการใช้แหล่งสารนิเทศ 7 แหล่ง ดังนี้

- 1) เพื่อนร่วมงานและการพบปะกับบุคคลในวิชาชีพเดียวกัน
- 2) บุคคลหรือร้านหนังสือ/วารสาร
- 3) โปรแกรมการศึกษาต่อเนื่อง
- 4) สมาคมวิชาชีพ
- 5) ห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ
- 6) ห้องสมุดประชาชน

7) บริการสืบค้นฐานข้อมูลสำเร็จรูป เช่น MEDLINE, CINAHL, DIALOG, BRS, GRATEFUL MED.

พบว่าแหล่งสารสนเทศที่นักกายภาพบำบัดใช้มากที่สุด คือ เพื่อนร่วมงาน และการพบปะกับบุคคลในวิชาชีพ รองลงมาคือ แหล่งสารสนเทศบุคคล ร้านหนังสือหรือวารสาร และโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่องตามลำดับ ในด้านเนื้อหาสารสนเทศ นักกายภาพบำบัดใช้สารสนเทศเฉพาะสาขา โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการแพทย์ และข้อมูลเพื่อการบริหาร สังการ การตัดสินใจ เนื้อหาสารสนเทศที่ใช้คือการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการบริหารร่างกาย การออกกำลังกาย การป้องกันดูแล และเรื่องความผิดปกติต่างๆ ของร่างกาย ส่วนวิธีการเข้าถึงสารสนเทศนั้นนิยมใช้วิธีการโทรศัพท์สอบถามบรรณารักษ์ห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ และรับสิ่งพิมพ์ทางไปรษณีย์หรือโทรสาร นอกจากนี้อินเทอร์เน็ตยังเป็นช่องทางการเข้าถึงสารสนเทศที่นักกายภาพบำบัดนิยมใช้เพิ่มขึ้น

Cheng and Lam (1996) ได้ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของบุคลากรสาธารณสุขในฮ่องกง โดยทำการสำรวจบุคลากรในโรงพยาบาล 37 แห่งในฮ่องกง ผลการวิจัยพบว่า แพทย์มีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 อันดับในการแสวงหาสารสนเทศ คือ เพื่อติดตามวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อเขียนผลงานเสนอต่อที่ประชุมทางวิชาการและเพื่อการแก้ปัญหาในการปฏิบัติงาน เหตุผลการใช้ห้องสมุดของแพทย์ เพื่ออ่านวารสาร ค้นหาสารสนเทศเฉพาะเรื่องและใช้หนังสือตามลำดับ

ผลการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับวิธีการแสวงหาและการใช้สารสนเทศของบุคลากรทางการแพทย์ในต่างประเทศกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ในด้านวัตถุประสงค์ของการแสวงหาและการใช้สารสนเทศ Cheng and Lam (1996) พบว่าแพทย์แสวงหาสารสนเทศ เพื่อติดตามวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อเขียนผลงานวิชาการ และแก้ปัญหาในการปฏิบัติงาน ส่วน Kobayashi (1990) พบว่าวัตถุประสงค์ในการใช้ห้องสมุดเพื่อการวิจัยเฉพาะบุคคล เพื่อการรักษาพยาบาล และเพื่อการศึกษาต่อเนื่อง Dee and Blazek (1993) พบว่าแพทย์ใช้สารสนเทศเพื่อปฏิบัติงาน และ Osiobe (1986) พบว่า แพทย์ใช้สารสนเทศเพื่อการวิจัย เพื่อการสอน และการรักษาผู้ป่วย

ผลการศึกษาของ Stinson and Mueller (1980) สรุปว่า แหล่งสารสนเทศที่แพทย์นิยมใช้มากที่สุดคือวรรณกรรมทางการแพทย์ และ Ojo (1980) พบว่าแพทย์ส่วนใหญ่มักใช้สารสนเทศที่เป็นทางการ และใช้วรรณกรรมทางการแพทย์ที่เป็นสิ่งตีพิมพ์ โดยแพทย์ใช้วารสารทางการแพทย์มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Northup et al (1983), Osiobe (1986), Covell

(1985) และ Lundeen, Tenopir and Wermager (1994) ที่พบว่าแพทย์ใช้วารสารทางการแพทย์มากที่สุด

นอกจากนี้ในด้านการใช้แหล่งสารนิเทศ Hall (1995) พบว่าเพื่อนร่วมงานและการพบปะกับบุคคลในวิชาชีพเดียวกัน เป็นแหล่งสารนิเทศที่นักกายภาพบำบัดใช้มากที่สุด และ Dee and Blazek (1993) พบว่าแพทย์มีความเห็นว่า เพื่อนร่วมงานเป็นแหล่งสารนิเทศที่ประหยัดเวลา สะดวกกว่าหนังสือและวารสาร และ Covell (1985) พบว่าแพทย์มักสอบถามข้อมูลเพื่อใช้ในการรักษาจากเพื่อนร่วมงานวิชาชีพเดียวกันมากที่สุดรองลงมาคือ บุคลากรในทีมสุขภาพ และผู้เชี่ยวชาญในสาขาและภาลัษกร

ในด้านการเข้าถึงสารนิเทศ วิธีที่นักกายภาพบำบัดนิยมใช้ คือ การโทรศัพท์สอบถามบรรณารักษ์ห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ (Hall, 1995) ซึ่งแตกต่างจาก Northup et al (1983) พบว่าแพทย์และนักศึกษาแพทย์มักไปใช้บริการห้องสมุดโดยตรงมักไปใช้บ่อยและสม่ำเสมอเพราะอยู่ใกล้สะดวกและคุ้นเคยกับแหล่ง Osiobe (1986) พบว่า อาจารย์แพทย์ในจึเรียทำการวิจัยโดยใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งสารนิเทศ ส่วนงานวิจัยของ Dee and Blazek (1993) มีความเห็นว่า แพทย์ส่วนใหญ่ไม่นิยมไปใช้บริการห้องสมุด เนื่องจากมีอุปสรรคในการสืบค้น และแพทย์ต้องการเทคโนโลยีที่สามารถสืบค้นเข้าถึงสารนิเทศได้ทันที